ప్రమాణా శ్రీలక్ష్మీనృసింహాయ నమః || మహాసరస్వత్యై నమః || ప్రమాణానాం జ్ఞానానాం యన్నిష్ఠే దపరమాణాం దమయాంతరేయి || ప్రామాణ్యం తత్సా
క్షాత్కారరూపాయ శ్రీపరబ్రహ్మణే నమః ||౧|| అకల్యాణానాం ప్రమాణానాం శ్రీకరుణానాం వరుణానాం లయః || అకల్యాణాని విద్యార్థం నః
క్రమాలంకారావమర్శః ప్రమాణసంగ్రహః || అప్రమేయసిద్ధిః ప్రమాణాధీనత్వాత్ ప్రమాణతత్త్వమత్ర వివ్రియతే || ప్రమాకరణం ప్ర
౧ మాణం || ప్రమా చ అజ్ఞాతార్థవిషయకం జ్ఞానం || అజ్ఞాతత్వం చ స్వజన్యనాశప్రతియోగి స్వజ్ఞానవిషయత్వే సతి తదవచ్ఛేదకత్వ
స్మృతిరవత్త్వం || స్మృతిజ్ఞానాతిప్రసంగాభావాత్ తథాహి || ఏవమిదం రజతమితి భ్రమేణాపి నాజ్ఞాననివర్తకః || అతో నాపి తత్ర
ప్ర ఉక్తావ్యాప్తిర్నాపి ద్వివిధయకాజ్ఞానాభావాత్ || అతో హ్యాత్మన్యవ్యాప్తిర్నాపి ద్వివిధయకాజ్ఞానస్యైతద్జ్ఞానాశప్రతియోగిత్వం తదుపాదా
మ నత్వాదనుమానవిషయకత్వాప్యవ్యాప్తిర్నాప్యజ్ఞానవిషయత్వాప్యవ్యాప్తిరకత్వాప్యజ్ఞాతస్య జ్ఞానవిషయత్వాత్ తత్ర ప్రమాసంగ్రహాయ
స్మృతిరనివేశః || ధారావాహికస్థలేపి తత్తత్క్షణావచ్ఛిన్నఘటాదిప్రమహంతవ్యవిషయకాజ్ఞాననివర్తకత్వం ద్వితీయాదిజ్ఞా
నానామస్త్యేవ || తదభావేతు ద్వితీయాదిజ్ఞానానామలక్ష్యత్వేవ || ఏవతాదృశస్థలే స్మృతిరవ్యాప్తత్వం తదాపాదపక్షంతమేవ
౨ తావధరణ

వక్తిః తన్నానాత్వే మానాభావాదిత్యపి వదంతి ॥ ఇదం చాన్యత్ర స్పష్టం ॥ ఇదం ప్రమాణమితి తాంత్రికవ్యవహారవిషయస్య లక్షణం ॥ అజ్ఞా ౮

తాత్వబాధితార్థవిషయకజ్ఞానత్వం తల్లక్షణం ॥ బాధ్యం ప్రవర్తకత్వం తు తద్వతి తత్ప్రకారకత్వమిత్యంశః కరజితమితి ప్రమాసా

ధారణం ॥ ప్రమాసాధ్యత్వేనైనోపాధినా ప్రమాత్వమిష్టమేవ ॥ అధికం తు ప్రామాణ్యస్య తత్ప్రత్యేకం ॥ కరణత్వం తు వ్యాపా

౨౫ రవదసాధకారణత్వం ॥ అసాధారణకారణత్వం వా ॥ ప్రమాత్రాదీనామనేనోపాధినా కరణత్వమిష్టమేవ ॥ ఏవం చ

ష్ఠురాదావాలోకాదేరపి ఉక్తార్థసంవాదిత్వేపి ప్రామాణ్యమిష్టమేవ ॥ యత్తు యత్కృత్యనంతరం యథార్థానంతరం నియమే

నకారణ్యాత్ప్రవృత్తిః తత్త్వం కరణత్వం తేన యథార్థసంవాదిత్వసంవిత్తిప్రసంగ ఇతి ॥ వికల్పో ॥ తదసత్ ॥ ఆలోకాదేర్థా

వేపఠక్షస్య ఇయోనాదేరనంతరమపి బాహ్యస్యార్థస్యావిదాత్ స్వతరయా వ్యాపారణానమపేక్షానకాలేనయా తత్త్వే అప్రా

మక్షణే అవశ్యం కారణత్వప్రవృత్తి ఇత్యుక్తేర్యథార్థసంవాదిత్వేతి వ్యాప్తేః నిరాకాంక్షావాత్ అస్యేత్యభిమతయథార్థసంవా

దినోపి జ్ఞానస్య యథార్థత్వే తత్కరణాదిష్వపి ఆగాభావాన్నప్రయోగాభావము కాకానునిరస్త ఇతి నైయాయికాః ॥

ప్రమాణం అనుభవమాత్రం ప్రమేతి భాస్కరయామునశ్రీభాష్యకారాదయః। యథార్థం యథార్థానుభవః ప్రమాణం। యథార్థత్వం చ అబాధితవిషయకత్వం తత్త్వవిషే-
కత్వం తత్ప్రమాణాన్తరతత్త్వాని। ఇతి। తదసత్। ఏవం లక్షితస్య ప్రమాణస్య స్మృతిప్రమాణానుప్రమాణాన్యైతిహ్యమితి సువిభాగేన త్రైవిధ్యం ప్రదర్శన-
యుక్తమనుస్మృతిస్తు కేవలఘుత్వాత్। భ్రాన్త్యజ్ఞానసంశయమాత్రనివృత్తినిరపేక్షత్వాత్। అత ఏవ ప్రమాలక్షణానామపి స్మృత్యాదావతివ్యాప్తియుక్తానాం
స్మృత్యాదావతివ్యాప్తిః। విపర్యయాదావతివ్యాప్తిరిత్యాదికమసంగతమేవ। అసత్ఖ్యాతిత్రికమితి స్మృతానామస్మృతేరలక్ష్యత్వా-
త్। ప్రమాలక్షణే వేదాదేరలక్ష్యత్వాత్। భ్రాన్త్యాదిమతే విపర్యయాదేరపి ప్రమాత్వాత్। తత్ప్రమాణం ద్విధా। ప్రత్యక్షానుమితిశ్రుతయ ఇతి
తి శాబ్దాంగ్రాహ్యప్రత్యక్షోపలబ్ధిభేదాత్। తత్ర ప్రమాణం పక్షద్వయం। తత్ర ప్రత్యక్షప్రమాకరణం ప్రత్యక్షం। యథా ప్రత్యక్షప్రమాయ
త్వాక్షాదపరోక్షప్రత్యక్షయుక్తానాం సన్నిధిం విఘాతి। అయమాత్మా సనాతనః ఇత్యాదిశ్రుతిసిద్ధం ప్రత్యక్షమిత్య
పేవతత్త్వాపితనిర్వికల్పవిషయసంబంధనివారణాయ నావరణాత్ప్రయోజకవృత్త్యుపహితస్య నాన్తరాదిత్యవహోమితుత-
యాం ఉపహితనిర్వికల్పసవిశ్రుతసవికల్పజన్యత్వాదుపాధిజనకస్యాక్షరాదేస్తత్కరణాత్త్వవిరుద్ధం। ఉపహితే కేవలయోగ్యవృత్తేః

వృత్త్యుత్పత్తేః నాప్రమాణత్వాత్ తత్త్వలక్షణాంతరాభావాత్ । నను బ్రహ్మైకత్వే తత్త్వాదిరూపావిషయత్వ ప్రత్యక్షం తదా ॥ నన్వేవమపి స్వ
స్వప్రకాశస్య తిరస్కార ఆవరణం నావరణాంతరాపేక్షాసాధారణత్వ స్వపరప్రసక్తేః । ఏతదాహ అజ్ఞానావరణేత్యాది మహా
భాష్యకారాణాం త్వన్యథా వసిష్ఠం అజ్ఞానమావరణాపేక్షం తద్విషయత్వాత్ ప్రతీతి ఇత్యాదినా సదానంద ఇత్యాదినా తద్వ్యవహా
రః । ఏతత్స్వభావ నిత్యసాక్ష్యవిశిష్టవ్యావృత్తిః ఏతావతా నిరూపితో జ్ఞానమేవ తన్నివర్తకం తదా తథా ఏవం
రావిద్యాదిరాశ్రయత్వం తం ప్రత్యయం మనః కరణాం విషయాణాం కారణానామపి తత్ నిరూపితమేవ జ్ఞానం తాదృ
శాం తః కరణావరణానాం రూపావృత్తిః నివర్తయతీతి ఏవ విషయః ॥ తాదృశాం తః కరణావమహం తం ప్రతి విషయ
సతి నాస్మత్ప్రతీతిః తేన దోషః ॥ ఘటో మయా జ్ఞాత ఇత్యాది జ్ఞానవిషయత్వమనుభావ్య అజ్ఞానం తాదాత్మ్యం మహా
త్వాదికః ప్రమేయ ఇతి విశిష్టరూపితత్వం జ్ఞానేనేతి తద్విషయత్వస్య అభావేన్వయః । ఏతస్య జ్ఞానాన్వితి తాదా
త్మ్యమేవం సమవాయాజ్ఞానవిషయతా నాన్యత్ర తాదాత్మ్యప్రయోగ ఇత్యన్వయబాధః । ఘటం సాక్షాత్కారా మో

ప్రమాణా తస్యైవాజ్ఞానవిషయత్వమజ్ఞానప్రతాదాత్మ్యాపన్నత్వాపన్నచైతన్యం చ యదా త్వవృత్తేః। తదా తాదాత్మ్యాపన్నత్వమాదౌ యత్వం వృత్తేర్యస్యాః

స్యా వృత్తేః। విశేష్యతామపవృత్తేర్వృత్తిత్వేనైవ తత్త్వాద్యాత్వవృత్తేః ఘటజ్ఞాననిరూపితత్వసంబంధేనాప్యయః। అతఏవ తత్

తద్విశేష్యనిరూపితో జ్ఞానవిషయతాశ్రయత్వం ఘటాదివృత్తియోగికతాదాత్మ్యాపన్నత్వాపన్నజ్ఞానవానహమితి త్వ

స్యయబాధః। అవృత్తావపి తన్నిరూపితావిషయతాపన్నమితి। అహంకారాశ్రితత్వేపి సత్త్వేఽబాధః। అంతఃకరణా

౨ విశిష్టమిత్యాత్మాహంకారస్యేత్యేవం తదాత్మైక సాక్షాత్కారాధికరణతాయాః సద్భావాంతస్య తత్ర ప్రవృత్తేః। అధ్యక్షాది

కలేంద్రియస్యాని త్వమాప్యత్వాపద్యం సాక్షాత్కారాద్యాత్మ్యాపత్తిః॥ తదియసంబంధిత్వమపవతత్వమానతాదక్షా-

యమానస్యాత్ వేవేతి సకృత్కాపః॥ సమవృత్తివిశేషస్యైవాపరోక్షరూపతాకల్పనే తైః కిరణాప్యయఘటాది

స్ఫురతిపితత్వప్రసన్నప్రత్యక్షకాః ఏతే అపి వృత్తిగతవిశేషస్యైవాపరోక్షతారూపత్వే ఘటో నాస్తీత్యాదావపి తత్ప్రత్యక్ష

సాక్షిపి ఘటాదిప్రత్యక్షత్వాపత్తిః అనుమిత్యాపత్తిః। అతఏవ ఘటం సాక్షాత్కరోమీతి ప్రతీతిప్రసంగాత్। అనుమతాధికవిషయ

౨ సంభవాదవ్యాప్తేః [illegible] యకవృత్తౌ తరకల్పనే గౌరవాత్ అనావృతచిత్తాదాత్మ్యాపాదకస్యైవ ఘటతా

తాం యా ఏవ సాక్షాత్కారిత్వం జ్ఞాతతయా తస్య ఘటాదిప్రత్యక్షరూపత్వేపి న తత్ర ఘటం సాక్షాత్కరోమీతి ప్రత్యయాపత్తేరితి
వాచ్యం॥ సమానాకారయోః పరోక్షాపరోక్షయోర్విషయతాయా అతిరిక్తాయాః కల్పనే మహాగౌరవాత్ ప్రమ
మతు సర్వం ఘటజ్ఞత్వాదిప్రతీత్యాదయస్తథైవ త్వాదిప్రతీతిసిద్ధజగదుపాదానత్వాదిసర్వజ్ఞత్వాద్యనుభవసిద్ధం సాక్షాత్కారి
రోక్షనిష్ఠం విషయతాదాత్మ్యమేవ లౌకికవిషయతేతి న కల్పనాగౌరవం। కిం చ ప్రత్యక్షజ్ఞత్వేన రాద్ధాన్తే స్వరూపసజ్జిత్
స్వవిషయకత్వం క్లుప్తం। తత్స్థలే తు వాదుక్తతాదాత్మ్యరూపమేవ ఘటాదిజ్ఞానే విషయతా ఘటాదితాదాత్మ్యమేవ
వత్త్వాదికమత విషయతావత్ అనేకానాం వత జ్ఞానస్య సవిశేషణవిషయకత్వం తథాపి ఘటం ఘటమితి
స్వస్వరూపసంసర్గవిశిష్టాని విషయతైవాపరోక్షత్వం ఏవం సమవాయికల్పనాగౌరవమితి చేన్న ఉక్తతాదాత్మ్య
తిరిక్తత్వే గౌరవాత్ తదాత్మకల్పివృత్తిజ్ఞానసంబంధాత్ ఘనసుఖం సాక్షాత్కరోమీతి ప్రత్యయస్య ప్రత్యక్షరూపత్వోపపత్తేః యస్మాత్
తావన్మాత్రేణ ప్రత్యక్షత్వం తదుపరాగేణ తాదృశజ్ఞానం సాక్షాత్కారిత్వేనానుభవసిద్ధమితి అతీనైవం దోషః ఇతి వాచ్యం। కిం చ

ప్రమాణాత కృత్స్నత్వే విభుత్వేనాత్మనో ఽపరోక్షరూపతాసిద్ధ్యాఖ్యవదుక్తరీతి రసాధారణేయం తత్త్వతః కల్పనాలాఘవమపి స్ఫురతి విరోధిపతి త్వవిశేషః
షరాకృతాపత్తేః అస్తత్వతత్క్షణ ఏవ కల్పనాలాఘవసత్త్వాచ్చ । నన్వస్మత్పక్షే ఽనాదినిత్యసంసిద్ధత్వాదాత్మనః విషయతాతత్త్వాపి నిర్లోభ
షత ఇత్యాకృత్య పరోక్షప్రత్యయే విషయతాయా విశ్వవత్ప్రాకట్యం అనాదినిత్యస్యసిద్ధత్వాదాత్మనః స్వప్రకాశత్వ విశిష్టతారూపత్వోపపత్త
ప్రకాశకాపరోక్ష్యైకాత్మ్యదప్రసంగాత్ । ప్రకాశత్వరూపత్వే తద్విశిష్ట్యకాపరోక్ష్యాదప్రసంగాత్ । ఏవం సంసర్గతాయాం
౪ మమాత్మహృత్ప్రమితి తత్ప్రైవం ప్రకృతిపి ప్రకాశతావిశిష్టతారూపవిషయతాద్వయస్యాపి స్వప్రకాశజ్ఞానే చ వక్తవ్యత్వే విషయతాయాం
తత్త్వానిమం కురతాం దాత్మ్యద్వయస్యాపి పదమాత్ ప్రత్యభావాయం నిష్కర్షః । యో హి యన్నిష్ఠైత్వసంబంధాయత్తైత్వ
సంబంధావచ్ఛేదకః స తం ప్రకాశతారూపం ప్రతివిశేష్యతా । అవస్థైర్ద్వావిష్టైత్వసంబంధశ్చ ప్రకాశతా ఏవం సంసర్గతా
నివాసన సమవాయికాలికసంబంధయోః । ననైవం వృత్తిమాత్రేణావరణాభంగేన విషయిత్వం తత్త్వవినాపి నస్యాదితి చేదావరణాభంగే
వృత్తేరాకారతాసంబంధే తన్నియమపి తంత్రం । తథా చానుమితావిష్టేతి వహ్నేరివ వృత్తిసంబంధాభావాత్ రూపాకారవృత్త్యా

రత్నస్త్వేనం చయుక్తసమన్వా యం వికారాపక్షే శ్చైవసత్త్వవిత్త్వకారణా విరోధా న్నావరణాభంగః అధ్యస్తా వివిషయాకారాష్మి తాశ్రిత
దశాయాం చక్షుర్వ్యాపృతదశాయాం అవిద్యావిషయం బింబం ధ్యాస్త్వా అత్రాపి పరమతే లౌకికవిషయాణాం బింబదేశప్రత్యక్షే ప్రతిబా
రణేఽభ్యుపగతాం రాగాద్వేషిష్టాం చక్షుర్వ్యాపృతదశాయాం పరస్పరస్త్వేపి లౌకికవిషయాణాం బింబదేశప్రత్యక్షం ప్రతిబద్ధ్వా వినాంతా
దాత్మ్యే ప్రతిబింబగతానామపి తత్త్వ అన్యథానాం తద్వారణావలంబనం చరాంబ తత్రావరణాసత్త్వమపవాదనీయం అలతీరా
నదాష్టః। నన్వేవమవిద్యాయాం వస్తుస్థితః ప్రమాతృచైతన్యాభిన్నత్త్వభావేతి చేన్న ... ఇతి తదవిద్యే అవ్యక్తత్వే
బింబ స్తాదృశాపక్షే శ్రైవిధ్యాపసమాత్ అవ్యక్తత్వా చిత్ప్రతిబింబానవ్యవస్థిసమపక్షే తదాత్మవిత్త్వనవస్థిసమప్రత్యక్షమనా
క్షేపదశాయాం ప్రత్యక్షత్వేపి తద్విశేష తద్విషయత్వా సాక్షాత్తారహాసక్త్యాదావం సాక్షాత్త్వాదావాత్త్వే సత్త్వవసాయా
పత్త్యః। తదుక్తయోగాపాదవిషయాణాం తః స్వరణాద్వయక్ష్యావిల్ల తత్త్వేన తదుత్పన్నాం ప్రత్యక్షాదావృత్తస్త్వ విదచిదా
అవ్యక్తైరావస్థ్యేకతాప్త తథయుక్తా తత్రాతిప్రసంగః ప్రకారాంతరేణావారయితుం శక్యస్తథాత్వేత్రాపపాదితమస్మాభిః।